

Милена Саздовска-Пигуловска, Скопје

УПОТРЕБАТА НА МЕТАФОРИ ВО НАУЧНИОТ ФУНКЦИОНАЛЕН СТИЛ (ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД НАУЧНО-УЧЕБНИЧКИОТ ПОТСТИЛ)

Апстракт: Кај голем број автори преовладува ставот дека можноста за метафоризација на изразот не е присутна кај научниот функционален стил. Генерално се смета дека кај овој стил преовладува термилошка лексика што служи за означување логички формулирани поими (Минова-Ѓуркова, 2003), а којашто се употребува со нејзиното основно значење со оглед на тоа што се одликува со еднозначност и неутралност. Главна цел на овој труд е да покаже дека употребата на определени стилски фигури (особено метафори) е карактеристична и за научниот функционален стил во кој и покрај термилошката и професионалната лексика е присутен метафоричен и метонимиски начин на изразување. Поточно, врз основа на одбрани примери може да се покаже дека покрај основното значење, термините може да имаат и вторично значење што се добива со преосмислување, при што новите преосмислени значења на зборовите претставуваат преносни значења. За таа цел фокусот во трудот е насочен кон научно-учебничкиот потстил, односно анализата се врши врз современ корпус од книги и учебници од економско-финансиската област (кои се од странски и македонски автори) и од кои се издвојуваат многубројни примери за метафорично изразување и покрај апстрактноста и објективноста (Тошовиќ, 2002).

Клучни зборови: метафора, термилошка лексика, научен функционален стил

1. Предмет и цел на истражувањето

Кај голем број автори преовладува ставот дека можноста за метафоризација на изразот е ограничена кај научниот функционален стил, односно се смета за минимална. Во литературата од областа на лингвистиката најчести се тврдењата дека метафорите се својствени за уметничко-литературниот функционален стил, пред сè за поезијата, додека кај научниот стил преовладува термилошка лексика што служи за означување логички формулирани поими (Минова-Ѓуркова, 2003: 321) и за која генерално се смета дека се употребува со нејзиното основно значење со оглед на тоа што се одликува со еднозначност, апстрактност и неутралност (Тошовиќ, 2002: 83).

Целта на трудот е да се отрфлат конвенционалните гледишта дека метафората (па и други фигури на значењето) наоѓа примена само во уметничко-литературниот стил и да се покаже, преку современ корпус од примери, дека метафорите наоѓаат широка примена и во научниот функционален стил со посебен фокус врз научно-учебничкиот потстил. За таа

цел во трудот се истражуваат можностите за преносно изразување, односно за употреба на метафори во економската наука – како наука во подем и постојан развој.

Предмет на истражување е научниот функционален стил, а поконкретно научно-учебничкиот потстил кој се реализира преку учебници и книги што се користат во образовниот процес, а во кои стручњак во областа им се обраќа на идни стручњаци во областа. *Корпусот* врз кој е заснована практичната анализа во трудот е составен од извадоци од книги од областа на економската наука напишани на англиски јазик и нивните преводи на македонски јазик. Се работи за современа стручна литература што се користи како учебници на најпрестижните економски факултети во светот, а коишто се преведени и на македонски јазик со цел да бидат достапни и за нашите студенти.

Економската наука е во фокусот на интересот во денешно време со оглед на динамичните случувања во економската сфера на кои сите сме сведоци. Всушност, економската наука е во постојан развој и како резултат на развојните настани на меѓународната сцена, коишто имаа своевидно влијание и врз македонската економија, се јавуваат и нови економски термини и изрази кои се поврзани со современите настани во оваа област и токму тие претставуваат богат извор и инспирација за создавање нова терминологија. Оттука, се создава можност и за создавање преносно, односно метафорично значење на термините преку поврзување со современите економски процеси и појави. Фокусот на истражувањето се става врз економската наука како научна дисциплина со богати можности за создавање метафори кои всушност претставуваат научни термини.

2. Методологија и прашања на истражувањето

Методот на истражување во трудот е компаративно-дескриптивен и се заснова на теоретска рамка сочинета од литература од Минова-Ѓуркова, во чија чест се одржува овогодинашениот собир на „Млади македонисти“, паралелно со согледувањата на Тошовиќ, како еден од најистакнатите автори кои се занимаваат со проучување на функционалните стилови. Покрај тоа, во класификацијата на фигурите на значењето се користи моделот на Бојациев со што се поставува солидна теоретска рамка врз чија основа се врши сеопфатна практична анализа заснована на корпус од примери, додека за потесната класификација и анализа на метафорите се користи моделот на Њумарк.

Во литературата од гореспоменатите и од други автори преовладува ставот дека кај научниот функционален стил преовладува термилошка лексика што служи за означување логички формулирани поими (Минова-Ѓуркова, 2003: 321) и дека можноста за метафоризација на изразот е минимална кај овој стил. Неретко се пишува и дека термините се употребуваат и надвор од конкретната научна област и тоа метафорично (Минова-Ѓуркова, 2003: 131), со што го губат специјалното значење, односно се употребуваат со општо значење. Меѓутоа, скоро воопшто не се наведува дека самите метафори може да добијат специјално значење, односно да се користат како научни термини.

Познато е дека пренесувањето информации во научниот функционален стил се врши на апстрактен начин што наложува употреба на голем број термини и сложен синтаксички систем, додека во уметничколитературниот стил пренесувањето се врши на сликовит начин што наложува употреба на стилски изразни средства како тропи и фигури (Тошовиќ, 2002: 83). Според овој автор, кај информативните текстови (во кои се среќава научен функционален стил) секое отстапување од јазичните норми претставува нарушување на прифатените функционално-стилски норми и додава дека постојат минимални можности за отстапување од прифатените норми кај научниот функционален стил (2002: 87). Отстапувањето од нормите во научниот функционален стил не е прифатливо ниту за Минова-Ѓуркова (2003: 210). Во однос на тоа, кај овие автори (како и кај многу други) преовладува мислењето дека секоја стилска фигура, вклучително и метафората, претставува еден вид свесно отстапување од нормата (2002: 174). На тој начин се постигнува свежина и динамичност во изразувањето, како и експресивност, при што генерално се смета дека овие карактеристики не се во сообразност со статичноста и еднообразноста кои се својствени за научниот стил. Врз таа основа се доаѓа до првичен заклучок дека иако повеќето автори не ја отфрлаат целосно можноста за преносно или метафорично изразување кај научниот функционален стил, скоро сите истакнуваат дека постои минимална можност за тоа. Ова претставува основна теза од која се поаѓа при истражувањето во овој труд, при што целта е да се обезбедат докази со кои ќе се потврди или отфрли оваа теза.

Со цел да се потврди или отфрли појдовната теза, целта на трудот е да одговори на прашањето „Дали е можна употреба на метафори, односно преносно значење во научниот функционален стил (со посебен фокус врз научно-учебничкиот потстил)?“. Доколку одговорот на главното прашање е позитивен, потребно е да се одговори и на следново

потпрашање, односно „Каква функција имаат метафорите во информативни текстови од економската наука?“. За таа цел се врши и практична анализа заснована на корпус од примери од којашто произлегуваат соодветни заклучоци врз чија основа ќе се потврди или отфрли основната теза и ќе се даде одговор на поставените прашања.

3. Преносно значење на зборовите

За целите на истражувањето одбран е корпус во кои научно-учебничкиот потстил се реализира преку учебници за високо образование и тоа од економската наука. Општопознато е дека јазикот на науката претставува монотон стручен јазик кој е сувопарен и клиширан поради строгиот избор на специјална лексика. Според Тошовиќ, научниот стил се одликува со лексичка еднообразност, односно со логично и прецизно изразување преку ограничен лексички фонд, висок степен на терминологизација, стандардизираност и еднозначност на термините (2002: 132). Минова-Ѓуркова како важна карактеристика ја додава и апстрахираноста на научните поими, како и нивната прецизност и логичност (2003: 320), иако научно-учебничкиот потстил не е толку ригорозен како строго научниот (академски) потстил. Меѓутоа иако еднозначноста се смета за една од главните карактеристики на термините, во информативните текстови вторичното значење на зборовите се јавува како резултат на метафорично пренесување на нивното првично или основното значење преку вршење т.н. поврзувања врз основа на сличност.

Според Бојациев, метафоричното пренесување се врши врз основа на некаква поврзаност или постојана врска што постои меѓу предметите и поимите и на тој начин зборовите стануваат повеќезначни (2002: 94). Вторичното значење најчесто претставува преносно значење, а со преносната употреба зборовите се користат за означување нови поими и својства, односно тие добиваат ново значење. На тој начин е можно и метафорите да се користат како термини. Во зависност од приznakот и основата врз која се врши преносот, Бојациев разликува три начини за пренесување на значењето и тоа метафора, метонимија и синегдоха.

Анализата на корпусот во овој труд покажува присуство на голем број метафори кои во информативните текстови не се користат како средство за постигнување експресивност, туку пред сè како средство за изразување некој нов признак или својство на предметите и поимите со што се добива ново значење. Всушност и самите метафори имаат различна

функција, на пример Бојациев разликува три вида (2008: 96) и тоа: *номинативни метафори* (се користат за именување определен предмет или поим без да се определува нивниот карактер), *когнитивни метафори* (се користат за означување определен ментален поим) и *фигуративни метафори* (се користат за исполнување на естетската функција на јазикот).

Кај метафорите, пренесувањето на називите од еден предмет или поим на друг се врши врз основа на сличност или блискост според различни признаци како што е формата, функцијата на два или повеќе предмети, потоа по звучност, аналогија, асоцијација, дејство, резултат и слично. Анализата покажува дека метафорите не се користат само во уметничко-литературниот функционален стил како средство за поетско изразување или за постигнување експресивност, туку дека тие имаат широка примена и во научниот функционален стил како резултат на двојната природа на метафората како „ментален концепт и начин за изразување“ (Jensen, 2005: 1).

4. Употреба на метафори како научни термини (преку примери од економската наука)

Метафората во најопшта смисла претставува каква било употреба на зборовите надвор од нивното основно значење, а во нивното формирање влегуваат четири компоненти меѓу кои постои сличност и тоа основен субјект, помошен субјект, карактеристики на основниот субјект и карактеристики на помошниот субјект (Минова-Ѓуркова, 2003: 96). Она што Минова-Ѓуркова го нарекува основен субјект, истакнатите проучувачи на метафората, Лејкоф и Џонсон, го нарекуваат концепт (Lakoff; Johnson, 1980: 132). На ова се надоврзува и Темерман, односно дека во основата на метафоризацијата се наоѓа помошен субјект и основен субјект или домен, преку кои се врши разбирање на еден поим во споредба со друг поим (Temmerman, 2002: 211).

Со цел да се анализира на кој начин се создаваат концептуалните метафори од корпусот (кои претставуваат научни термини) за пример го земаме економскиот термин *галотирачка инфлација*. Во неговото формирање влегуваат следниве компоненти меѓу кои постои сличност и тоа основен субјект: инфлација; карактеристики на основниот субјект: зголемување на општото ценовно ниво на стоките и услугите во една економија во период од една година; помошен субјект: коњ – вид животно чијшто начин на движење има слични

карактеристики со основниот субјект (односно со брзото движење на цените); карактеристики на помошниот субјект: галопирање на коњ.

Врз основа на заедничките признаци на основниот и помошниот субјект (*пораст на цени*, односно *скок на животно*) се добива метафората *галопирачка инфлација*, којашто претставува стручен термин што означува 'вид инфлација со големи скокови во нивото на цените за 30%, 400% или 1000% годишно'. На овој начин, карактеристиките на помошниот субјект на метафоричен начин се пренесуваат врз основниот субјект врз основа на сличност меѓу концептот што се обидуваме да го разбереме и нешто што веќе ни е познато и го разбираме (Temmerman, 2002: 214). Оваа метафора претставува економски термин и претставува добар пример дека и стручните термини може да имаат метафорично значење. Иако се забележува сличност во својствата на субјектите, од примерот може да се заклучи дека значењето на научните метафори не е веднаш и лесно воочливо.

Оттука, може да се заклучи дека кај метафоричниот начин на изразување во економската наука се врши **замена (поврзување) врз основа на сличност или споредба во својствата, функцијата, формата или други признаци**. Тоа е основна карактеристика на метафората, при што за метафорите во научниот функционален стил може да се заклучи дека имаат двојна функција и тоа не само на јазичен назив (за економски поим) со кој се разигрува стручниот јазик на економистите, туку и на ментален концепт како дел од процесот на размислување (преку кој секој концепт или поим метафорично се поврзува со друг концепт врз основа на сличност во својствата, функцијата или други признаци во осмислувањето и разбирањето на стручни поими, процеси и состојби во економската област). Имено, Лејкоф и Џонсон ова поврзување го нарекуваат "*metaphoric association*" (1980) и сметаат дека при дефинирање апстрактен основен субјект, помошниот субјект може да претставува нешто конкретно или апстрактно со кое се врши поврзување врз основа на сличност или аналогија од следниов вид: живот-смрт, здравје-болест, горе-долу, брзо-бавно, движење-стоење и слично. Овие т.н. поврзувања потоа ја даваат основата за стимулирање економски идеи врз основа на сличност со што термините стануваат повеќе значајни, односно се создава можност за нивна употреба со преносно значење.

Лејкоф и Џонсон се основоположници на теоријата за концептуални метафори со која се отфрлаат традиционалните гледишта според кои метафората претставува само карактеристика на јазикот и пред сè сметаат дека метафората претставува дел од процесот

на размислување (1980: 132). Тие ја дефинираат метафората како средство за разбирање и дефинирање на реалноста и светот околу нас, односно како механизам за разбирање апстрактни концепти, преку кој се врши апстрактно размислување и резонирање (1993: 244). На ова се надоврзува и Темерман (2000) со својата социокогнитивна теорија за терминологијата и смета дека и фигуративните изрази (односно зборовите и изразите со преносно значење) може да бидат дел од стручната терминологија во определена област бидејќи метафоричното размислување во научната област се поврзува со начинот на кој се разбира нов факт, состојба, процес или знаење.

5. Резултати од анализата на корпусот во однос на употребата на метафори

Анализата на примерите од корпусот покажува присуство на голем број метафори и метафорични изрази во книги и учебници од економската наука, којашто претставува плодно поле за создавање метафори со оглед на постојаните нови сознанија и случувања во економската сфера, како и апстрактниот начин на изразување и размислување во економската наука. Различни автори вршат различна поделба на метафорите, на пример, според конвенционалните теории се разликуваат јазични (номинативни), општопоетски (фигуративни) и авторски (индивидуални) метафори (Бояджиев, 2002: 98), а според друга класификација постојат конвенционални, поетски, концепциски и мешани метафори (Минова-Ѓуркова 2003: 98). Според современите теории кои ги отфрлаат традиционалните гледишта за метафората, постојат два вида и тоа *лингвистички метафори* кои се среќаваат во уметничколитературниот стил (како, на пример, поетски метафори) и *концептуални метафори* кои се среќаваат во технички и стручни текстови. Њумарк излегува надвор од традиционалната рамка, па неговиот модел според кој се разликуваат шест вида метафори е применлив за анализирање на т.н. концептуални метафори. Оттука, моделот на Њумарк (1988: 105) се применува и за класификација на метафорите во корпусот, како што следува:

- ***мртви метафори*** – инспирирани од универзални и апстрактни поими и особено се користат за појаснување и дефинирање поими од областа на науката;
- ***клиширани метафори*** – кои ја изживеале својата функција и употреба, па со текот на времето се заборава нивното преносно значење и се восприема како основно, при што често се среќаваат во политички и други говори, но се несоодветни во информативни текстови кои изобилуваат со факти и теории;

- **стандардизирани метафори** – тоа се утврдени метафори, а доколку се користат во неформален контекст претставуваат ефикасен и концизен начин за опишување физичка и ментална состојба, контроверзни теми и слично;
- **адаптирани метафори** – не се оригинално напишани од авторот на текстот, па затоа кога се пренесуваат во друг јазик често се користи еквивалентна адаптирана метафора со цел да не се преведуваат буквално;
- **нови метафори** – тоа се метафорични неологизми кои брзо се шират во изворниот јазик без да имаат одреден автор; и
- **оригинални метафори** – тие се создадени или цитирани од конкретен автор и пренесуваат лична порака од авторот, при што имаат оригинална употреба и содржат одреден културолошки елемент.

Моделот на Њумарк е применлив и за дефинирање на метафорите во корпусот со цел потоа да се утврди функцијата на овие метафори во информативните текстови. Поточно, корпусот покажува употреба на голем број т.н. *мртви метафори* со оглед на апстрактниот начин на изразување на економската наука. Целта на овој вид метафори е дефинирање апстрактни поими од областа на економската наука, па оттука тие се однесуваат универзални поими за простор и време, животот и смртта, природата и слично, на пример, *бизнис-ангел* (< *business angel* 'приватен инвеститор кој вложува пари во нови деловни активности во период на финансиски тешкотии'), *даночен рај* (< *tax haven* 'држава или територија каде што не се наплаќаат даноци или пак постојат многу ниски даноци'), *економска ѕвезда* (< *economic star* 'земја што остварува натпросечен економски раст и развој'), *економски процут* (< *economic blossom* 'златна доба во економијата'), *зрела економија* (< *mature economy* 'економија со претежно возрасно население и ниска стапка на раѓање, па и побавен економски пораст поради намалениот притисок за создавање нови работни места'), *мртов капитал* (< *dead capital* 'капитал што не може да се искористи'), *плима и осека во економијата* (< *ebb and flow* 'состојба кога постојат економски индикатори дека на повидок се големи промени во економијата'), *црна дупка во економијата* (< *black hole* 'економска дејност или производ што конзумира многу пари, но не резултира со приноси или финансиска корист'), итн. Во прилог следува пример од корпусот:

(1) „Утврдувајќи и инвестирајќи рано во една потенцијална идна **економска звезда**, меѓународните фирми би можеле да изградат лојалност кон брендот и да се здобијат со искуство во бизнис практиките на таа земја.“ (Хил, 2010: 78)

Во голема мера се среќаваат *клиширани метафори* во корпусот кои претставуваат конвенционални метафори и често воопшто и не се восприемаат како метафори. Со нив споредбата станува поочигледна и најчесто тие претставуваат т.н. ориентациски метафори со кои определен поим се дефинира од аспект на просторот, односно се создаваат врз основа на сличност со правецот на движење и тоа движење нагоре за успех, а долу за неуспех, како и со брзината на движење и тоа брзо движење за успех, а бавно за застој, со начинот на движење и тоа напред за успех, а назад за неуспех и слично. Карактеристични примери од корпусот се *закрепнување на економијата* (< *recovery of the economy* 'стабилизирање на цените и економските активности'), *замрзната сметка* (< *account freezing* 'блокирана сметка'), *кастрење на платите* (< *salary cut* 'намалување на платите'), *несигурност на каматите* (< *interest rate volatility* 'променливост на каматните стапки'), *пад на кредитите* (< *credit fall* 'намалување на кредитните стапки'), *раст на парите* (< *price growth* 'зголемување на вредноста на парите'), *скок на даночните стапки* (< *interest rates rise* 'нагло зголемување на даночните стапки'), *слободно движење на производи и услуги* (< *free movement of products and services* 'отстранување на трговски бариери, како царини со цел непречен проток на стоки и услуги меѓу различни земји'), итн. Следува пример од корпусот:

(2) „а. **Што мислите, зошто маргиналната даночна стапка скока од 34 проценти до 39 проценти на оданочлив приход од 100.001\$, и потоа паѓа повторно до 34 проценти(...)?**“ (Рос, Вестерфилд, Џаф, 2010: 40)

Може да се заклучи дека во економската наука има голем број *стандардизирани метафори* коишто имаат утврдено значење, а со кои на ефикасен начин се означува економски поим или некаква економска состојба преку сликовита аналогија и споредба во својствата и други признаци, на пример, *врзан девизен курс* (< *pegged exchange rate* 'изразување на вредноста на една валута преку вредноста на друга, најчесто еврото'), *ползечка инфлација* (< *crawling inflation* 'најблак облик на инфлација придружена со благо растење на цените'), *еластичност на понудата и побарувачката* (< *elasticity of supply and demand* 'флексибилност на понудата и побарувачката на одреден сегмент од пазарот'), *лојална конкуренција* (< *fair competition* 'фер конкуренција за сите учесници на пазарот'),

номинално сидро (< *nominal anchor* 'механизам за одредување на општото ценовно ниво во економијата со цел намалување на инфлацијата'), *потрошувачка кошница* (< *consumer basket* 'цени на добра и услуги што ги купува едно типично домаќинство кои се користат за следење на инфлацијата во економијата'), итн. Тие се универзални метафори коишто се заеднички за различни јазични средини и култури:

(3) „(...) **еластичноста на производството** во однос на стапката на штедење на долг рок е еколу една половина.“ (Ромер, 2009: 25)

Во корпусот може да се сретнат и *адаптирани метафори* кои може да имаат или да немаат конкретен автор, па на некој начин тие претставуваат пресоздадени метафори бидејќи не е секогаш можно да се најде еквивалентен израз во различни економски системи. Но, со пресоздавањето или пренесувањето на овој вид метафори не треба да се менува нивното првично значење, иако од примерите се забележува дека кога не постои еквивалентен поим тие често се преведуваат буквално на македонски јазик со цел да се задржи сличноста во значењето, но нивното буквално преведување се покажува како несоодветно. Карактеристични примери се *модел на преклопување на генерациите* (< *overlapping-generations model*), *состојба на непирамидално однесување* (< *no-Ponzi-game condition*), *пензиско осигурување на генерацииска солидарност* (< *Pay-as-you-go social security*), *ефект на стадо* (< *bandwagon effect* 'bandwagon претставува отворена кола за оркестар што се движи напред на некоја парада, а со овој термин во економијата се означува состојба кога економистите и трговците се однесуваат исто, односно истовремено се движат во иста насока како наштиман оркестар, при што се врши споредба со движењето на стадо'):

(4) „*Уште позначајно, кога Сорос започна со кратка продажба на британската фунта, голем број девизни дилери, познавајќи ја репутацијата на Сорос, тргнаа по неговиот пример и го направиле истото. Ова предизвика класичен ефект на стадо, каде трговците се движеле како стадо, истовремено во иста насока.*“ (Хил, 2010: 352)

Покрај стандардизираните метафори, очекувано е тоа што во корпусот сепак преовладуваат *нови метафори* кои во економската наука претставуваат сликовит начин за изразување на современите економски случувања и тоа во вид на новосоздадени термини, па и фразеолошки изрази. Новите метафори претставуваат една од главните одлики на економската наука кога станува збор за означување современи поими и случувања во економската сфера, како што е неодамнешната должничка криза во САД и Европа со која

се поврзуваат следниве термини: *банкарска паника* (< *banking panic* 'банкарска криза во која граѓаните панично ги повлекуваат своите банкарски влогови и заштеди'), *скапи пари* (< *expensive money* 'кредит со висока камата'), *станбен меур* (< *housing bubble* 'преоптовареност на банкарскиот систем со станбени кредити што се споредува со меур кој пукна и предизвика економска криза на глобално ниво'), итн. Новите метафори всушност претставуваат метафорични неологизми кои потоа се прифаќаат како стручни термини. Во економската наука секојдневно се апсорбираат неологизми поврзани со современите случувања од кои еден дел исчезнуваат, а друг дел навлегуваат и се прифаќаат во јазикот:

(5) „Овој налет во директното странско инвестирање во развиените земји од 1998 до 2000 година бил проследен со пад од 2001 до 2004 година поврзан со забавувањето на глобалната економска активност по **пукањето на финансискиот меур** на доцните деведесетти и две илјадитата.“ (Хил, 2010: 20)

Од овој пример е видливо дека метафорите се создаваат врз основа на сличност со нешто што е веќе познато, а во неговото формирање влегуваат четирите компоненти меѓу кои постои сличност и тоа основен субјект: станбен кредит; карактеристики на основниот субјект: задолжување во банкарскиот сектор; помошен субјект: меур; карактеристики на помошниот субјект: доколку се надуе и стане многу голем доаѓа до пукање на меурот што за возврат предизвикува катастрофални економски последици.

На самиот крај се и *оригиналните метафори*, коишто се создадени од познати економисти или што потекнуваат од економски списанија и учебници, па оттаму добиваат широка примена и во јавноста. Тие претставуваат еден вид индивидуални метафори кои се поврзуваат со личното (културолошко) искуство и креативноста на авторот. Во корпусот се среќаваат повеќе примери од ваков тип, коишто се добро познати во економската фела, како што се *Невидливата рака на државата* (< *The invisible hand* 'метафора што ја користи економистот Адам Смит за способноста на пазарот да поправа финансиски катастрофи без интервенција од владата'), *монетарен феномен* (< *Monetary phenomenon* 'метафора што ја користи економистот Милтон Фридман за варирањето на цените во сооднос со понудата на пари на пазарот'), *Индекс Биг Мек* (< *Big Mac index* 'метафора што ја користи списанието „Економист“ за индикаторот за мерење на паритетот на куповна моќ меѓу државите, којшто за одредница ги користи цените на Биг Мек'), *Портеров дијамант* (< *Porter diamond* 'метафора што ја користи економистот Мајкл Портер за конкурентската предност што ја

има секоја држава како резултат на одредени богатства кои ги има на располагање’) и други. Тие често се среќаваат во економската наука за означување определени поими и економски состојби, а од корпусот може да се издвои примерот со *Индексот Биг Мек* создаден од списанието „Економист“, а со кој се означува економски индикатор за пресметување на паритетот на куповна моќ на луѓето во различни држави преку споредба на цената на ист производ во различни држави. Овој метафоричен назив е создаден преку поврзување со нешто што е познато за сите луѓе и што може да се купи во секоја земја, односно хамбургер од Мекдоналдс, чијашто цена варира во различни држави и се смета за индикатор за богатството на луѓето што живеат во тие држави, а подразбира дека колку е поскап хамбургерот во некоја држава толку е поголема куповната моќ на луѓето што живеат во неа:

(6) „Списанието *Економист* секоја година објавува своја верзија на теоријата на ПКМ наречена „**Индекс Биг Мек**“. *Економист* го избра *Биг Мек* од Мекдоналдс како замена за „потрошувачка кошница“ бидејќи се произведува според, повеќе или помалку ист рецепт во речиси 120 земји.“ (Хил, 2010: 346)

6. Заклучок

Врз основа на анализата на корпусот, во однос на главното прашање во трудот може да се заклучи дека и во научниот функционален стил, поточно во научно-учебничкиот потстил е можна употреба на метафори, односно на преносно значење. Со тоа се отфрла појдовната теза која согласно со конвенционалните ставови претпоставуваше минимална можност за нивна употреба во овој стил бидејќи примерите од корпусот демонстрираат *широка примена на метафори и во научниот функционален стил*, а зад кои се крие стручно значење кое не е лесно воочливо. Во стручните текстови од овој вид, метафорите не се користат со естетска функција ниту со цел постигнување експресивност, туку со цел означување поими од економската наука врз основа на поврзување засновано на сличност или вршење споредба со нешто што е веќе познато со што се добива ново преосмислено значење. Примерите од корпусот покажуваат дека во економската наука, овој вид (научни) метафори се користат како средство за изразување некој нов признак или својство на предметите и поимите со што се добива ново преосмислено значење.

Во однос на потпрашањето, прво може да се одговори дека метафорите имаат специфична *функција во информативните текстови од ваков вид*, односно воопшто во

научната комуникација. Притоа се доаѓа до заклучок дека метафорите имаат двојна природа и тоа не само на јазичен назив (за економски поим), туку и на ментален концепт како дел од процесот на размислување (преку кој секој концепт или поим метафорично се поврзува со друг концепт врз основа на сличност во својствата, функцијата или други признаци во осмислувањето и разбирањето на стручни поими, процеси и состојби во економската област. Тоа значи дека метафорите во економската наука од една страна имаат номинативна функција и претставуваат начин за сликовито изразување и стимулирање идеи врз основа на аналогија, но од друга страна тие имаат когнитивна функција бидејќи се врши поврзување со апстрактен субјект или негови карактеристики.

Второ, преку анализираниите примери од корпусот може да се забележи дека најчести *извори на метафори во економската наука* врз чија основа се врши аналогија или споредба на економијата со болест, здравје, природа, животни, организми, војна, материјали и нивни својства, човечки особини, правец на движење, брзина на движење и начин на движење, а од кои произлегуваат бројни метафори и метафорични изрази кои се набројани подолу. Согласно со поделбата на групи метафори според Лејкоф и Џонсон (2002), може да се заклучи дека во одбраните книги и учебници од економската наука што го сочинуваат корпусот, во зависност од изворот на споредбата најчесто се користат следниве метафори:

а) метафори со персонификација – кога нежив субјект добива човечки особини

(банкарска паника, зрела економија, лојална конкуренција, трпеливи пари);

б) метафори со персонификација – кога нежив субјект добива определени својства

поврзани со болест (артритичен пазар, болен финансиски сектор, Големата депресија, економска парализа, здрави и заболени институции, искривување на цените, мртов капитал, склеротични индустрии, хронична инфлација);

в) метафори со персонификација – кога нежив субјект добива определени својства

поврзани со здравје (економска виталност, закрепнување на пазарот, здравје на економијата, стерилизирана интервенција, финансиска инјекција);

г) метафори со природа – се однесуваат на раст, небесни тела и слично (економска

свезда, економски процут, економски раст, заеми преку ноќ, растечко евро);

д) метафори со животни – каде се врши поврзување со начин на движење, изглед

на животни и слично (галопирачка инфлација, галопирање на цените, економски тигар, ефект на стадо, ползечка инфлација);

- г) метафори со војна – каде се врши поврзување со конфликт, непријателство и слично (даночен штит, жртва на глобализацијата, трговска војна);*
- е) метафори со материјали – каде се врши поврзување со својства на материјали (агрегатен капитал, еластичност на понудата и побарувачката, замрзната сметка, златен стандард, номинално сидро, Портеров дијамант);*
- ж) ориентациски метафори – каде се врши поврзување со правец на движење (економски пад, искривување на цените, репатријација на капитал);*
- з) ориентациски метафори – каде се врши поврзување со брзина на движење (брзи пари, ползечка инфлација, номинално сидро, ползечки девизен курс);*
- с) ориентациски метафори – каде се врши поврзување со начин на движење (врзан девизен курс, даночно пеглање, ефект на стадо, летачки јавен долг, селење на капиталот, слободно движење на капитал).*

За крај може да се истакне дека и покрај тоа што во научниот функционален стил преовладуваат термини кои се користат за означување логички формулирани поими кои пренесуваат логичка информација, во економската наука метафорите се често користено средство за означување стручни поими, а нивната специфична функција е во тоа што со нив се врши споредба или аналогича со нешто што е веќе познато, а со цел добивање ново преосмислено значење. Поточно, преку анализираните примери од корпусот се забележува употреба на различни фигури на значењето, но најмногу се среќаваат метафори, а неретки се и примерите за употреба на метонимија и синегдоха. Имено, утврдиме присуство на метафори од различен вид со специфична функција во научната комуникација, односно стандардизирани метафори со добро познато и утврдено економско значење, ориентациски метафори со кои се врши споредба со правец, начин или брзина на движење, споредбени метафори со кои се врши аналогича во својствата и особините, како и метафори со кои се врши аналогича во функцијата, оригинални метафори, итн. Покрај овие во корпусот изобилуваат и нови современи метафори со кои се упатува на современите процеси и случувања во економската сфера, особено на глобален план и на тој начин особено се создава можност за креирање нови термини. Метафорите и метафоричниот начин на изразување претставуваат составен дел во процесот на изразување, но и размислување, односно важно средство за разбирање апстрактни концепти од оваа динамична научна дисциплина.

Библиографија:

Бояджијев, Т. 2002. *Българска лексикологија*. Софија: Анубис

Минова-Ѓуркова, Ј. 2000. *Стилистика*. Скопје: Магор

Мишкин. 2010. *Економија на пари, банкарство и финансиски пазари*. Превод: Магор, Скопје

Ромер, Д. 2009. *Напредна макроекономија*. Превод: Магор. Скопје

Рос, С.; Вестерфилд, Р.; Џаф, Џ. 2010. *Корпоративни финансии*. Превод: Магор, Скопје

Хил, Ч. 2010. *Меѓународен бизнис: Натпреварување на глобалниот пазар*. Превод: Магор

Латиница:

Jensen, A. 2005. "Coping with Metaphor: A Cognitive Approach to Translating Metaphor".
Journal of Linguistics, No. 35

Lakoff, G., & Johnson, M., 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago

Lakoff, G., 1993. *The contemporary theory of metaphor*. Cambridge University Press

Newmark, P. 1988. *A Textbook of Translation*. New York, London: Prentice Hall International

Temmerman, R., 2002. "Metaphorical models and the translation of scientific texts." *Linguistica Antverpiensia*, 1, 211–226

Tošović, Branko. 2002. *Funkcionalni stilovi*. Graz: Karl-Franzens-Universität

Milena Sazdovska-Pigulovska, Skopje

USE OF METAPHORS IN SCIENTIFIC FUNCTIONAL STYLE (THROUGH EXAMPLES OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS)

Summary: Many authors generally consider that the possibility for metaphorisation is extremely low when it comes to scientific functional style, mainly due to the fact that this style is abundant in terminological lexis used for naming logically formulated terms (Minova-Gjurkova, 2003). Terminology is mainly used with its primary meaning, considering its neutrality, unambiguity and abstract nature. The main purpose of this paper is to demonstrate the wide use of metaphors in scientific functional style through examples of scientific publications. Namely, the corpus of examples consisting of publications in the field of economy demonstrates that even economic terms can be metaphorically used, whereas these types of metaphors have a twofold nature – on the one side as a means of expression, but also as a mental concept related to the process of abstract thinking and reasoning.

Key terms: metaphors, terminological lexis, scientific functional style